

tiam objecti, et adhuc obligationem advertendi, habet quidem potentiam remotam, sive physicam ad advertendum; sed caret potentia proxima et expedita, quæ homini necessaria est ad cognoscendam deformitatem suarum actionum. *Quis enim nesciat, non esse in hominis potestate quid sciat?* ait S. Augustinus¹: unde nequit ipse naturaliter ac humano modo suam vincere ignorantiam. Agnoscet quidem suam actionem qua actio est, sed ignorabit eam qua mala est; sola enim cognitio objecti in esse physico non est sufficiens principium ad discernendum, nec ad inquirendum objectum in esse morali, quod prorsus differt a physico.

Opponunt 2: *Si ad omnia peccata requireretur actualis advertentia, inculpabiles reputandi essent Judæi crucifigentes Dominum, pagani occidentes Martyres, et hæretici innumera crimina perpetrantes.* — Sed uno verbo his omnibus respondetur, nempe quod horum omnium ignorantia fuit et est omnino crassa: loquens enim Christus Dominus de Judæis, dixit: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*². Idem dicendum de infidelibus et hæreticis, quibus ob suam malitiam vel supinam negligentiam omnes errores juste imputantur ad culpam.

724. Q. 2. *Quotuplex distinguitur peccatum mortale?*

R. Peccatum mortale tale est vel ex genere suo, vel ex accidenti.

Peccatum mortale *ex accidenti* est, cum actus aliquis venialis vel indifferens ex se fit mortalis per accidens: puta si quis aliquid perpetret veniale vel indifferens cum conscientia peccati mortalis.

Mortale vero *ex genere suo* est illud, quod in sua specie sistendo et absque nova malitia potest esse mortale: tale est, v. g., furtum, quod licet ex levitate materiæ fieri possit veniale: attamen sine accessione alterius malitiæ mortale esse potest. — Mortale autem ex genere suo subdistinguitur in mortale *ex genere suo toto*, et in mortale *ex genere suo non toto*. Primum est illud, cujus objectum seu materia gravis est ex omni parte et graviter semper dedecet naturam rationalem; quia scilicet pars quælibet semper continet gravem inordinationem, uti est odium Dei³. Secundum est illud,

¹ De Spir. et Lit., c. xxxv, n. 56.

² Joann. xv. — V. Liguori, Op. Mor., l. V, n. 4.

³ Talia ordinarie judicantur tum ea, quæ directe sunt contra Deum, aut

intra cujus objectum vel materiam datur aliquid ex se grave et aliquid leve, aliquid nempe graviter et aliquid leviter inordinatum atque prohibitum. Hoc patet, v. g., in furto, cujus quidem materia esse potest gravis vel levis.

725. An (quæres) *peccatum quod est ex genere suo mortale, evadere possit veniale?* Cum ad mortale requiratur materiæ gravitas, perfectus consensus ac plena advertentia, sequitur peccatum mortale fieri veniale, si deficiat:

1. *Ex parte materiæ*; si enim parva est, tantummodo parvæ inordinationis est capax: nisi ipsa ex toto genere suo gravis sit; quia tunc in qualibet parte ejus gravis esset deformitas.

2. *Ex parte intellectus*; si nempe advertentia non sit, nisi imperfecta; nam pro modo cognitionis peccatum est. Imperfecta autem censebitur advertentia, cum is qui agit *vel* leviter apprehendit aliquid esse malum; *vel* post factum, re diligenter considerata, judicat se illud non fuisse facturum si ita apprehendisset; *vel* demum vehementissima antecedenti passione, apprehensione aut distractione ita fuit perturbatus in agendo, ut ferme nesciverit quid perageret.

3. *Ex parte voluntatis*, si nempe ejus consensus non sit plenus ac perfecte liber; solo enim consensu voluntas nostra fit culpabilis. Consensus autem ipse censebitur imperfectus: — 1. si agens opus peccaminosum non sit executus, licet de facili illud exequi potuisset; — 2. si fuerit semidormiens, nec plene compos sui; — 3. si soleat ita esse animo comparatus, ut potius mori velit, quam mortaliter peccare. Hæc enim satis demonstrant voluntarium non fuisse perfectum¹.

726. Q. 3. *Quibus regulis cognoscitur peccatum esse mortale?*

R. Tres extant regulæ præcipuæ a Theologis communiter admittæ.

aliquam ejus perfectionem: ut sunt peccata contra fidem, spem, charitatem: item blasphemia, perjurium. Tum ea, quæ gravissime nocerent humanæ dignitati, si admitterent temperamentum, ut sunt peccata contra castitatem, circa quam, admissa semel levitate, ob nostram proclivitatem, omni turpitudini pateret locus. Tum ea, quæ in indivisibili consistunt et gradum non admittunt: ut jejunium naturale in sumptione Eucharistiæ, etc.

¹ V. Liguori, Op. Mor., l. V, nn. 53 et seq.; et l. VI, n. 476. — Stapf, § 408.

Prima regula est, ut recurratur ad sacras Scripturas: *quæ sint levia, quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio*, ait Augustinus¹. Ea autem peccata existimanda sunt mortalia, quæ in SS. Litteris dicuntur *digna morte*, aut *excludere a Regno Cælorum*, vel enuntiantur cum adjuncta particula *væ*. Quia expressiones hujusmodi significant deformitatem actionis profecto gravem. Sic Apostolus loquens de operibus carnis ait: *Quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria... prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur*².

Secunda regula est, ut Sacris Scripturis deficientibus, recurratur ad SS. Patres, ad SS. Pontificum definitiones, atque ad Conciliorum Generalium decreta, si nempe in iis aliquod peccatum declaretur mortale, aut gravibus conspiciatur pœnis affectum. Ab iis enim post Deum regula morum repetenda est, qui positi sunt in Ecclesia sancta Dei Magistri atque Doctores.

Tertia regula est, ut consulantur Theologi doctrina et pietate insignes. Quæ porro ab ipsis unanimiter habentur mortalia, etiam a nobis sic erunt existimanda, secus non; non sentire enim quod ipsi, temeritatem sapit, cum talium consensus sit veritatis indicium. Namque Theologi, ut notat Martinet, in expositione, propugnatione et evolutione divinarum revelationum Patribus successerunt³.

Quod si adhuc res dubia sit, ne facile damnemus de mortali, quum inde pœnitentes exponi possint periculo peccandi mortaliter, et sic peccata multiplicandi (I).

§ II. — De peccato veniali.

Etiam ad veniale constituendum præter malitiam objectivam actus, requiritur advertentia mentis ad illam malitiam, et voluntatis consensus; repugnat enim committi peccatum absque ulla cognitione peccati ac voluntate peccandi.

727. Q. 1. *An plura venialia possint constituere unum mortale?*

¹ *Enchir.*, c. lxxvii.

² *Ad Gal.* v.

³ *Institut. Theol.*, vol. I, prolegomena, a. 1.

R. Peccata venialia, utcumque multiplicata, per se loquendo, et ratione multiplicationis, nunquam possunt constituere peccatum mortale; quia mortale constituitur in ordine altiori, et plura individua unius speciei non possunt constituere speciem aliam. Sic, v. g., mille mendacia jocosa vel officiosa, sunt mille peccata venialia; sed ne unum quidem mortale conficiunt, Hinc Tridentinum docet venialia non esse de necessitate Confessionis. neque gratiam extinguere¹.

Diximus *per se loquendo et ratione multiplicationis peccatorum*; nam si materiæ ipsorum venialium possunt in unum coalescere, ita ut fiat unum objectum grave relate ad idem præceptum, tunc peccatum fiet utique mortale; sed non per se et multiplicatione actuum venialium, bene vero quia ultimus actus, etsi in se levis, ob continuationem cum aliis complet materiam gravem, seu uniuntur actus ad unum producendum effectum graviter inordinatum. Sic plura parva furta constituunt tandem furtum mortale; at non quia sunt parva furta; sed peccatum mortaliter in eo, quod materiæ parvorum furtorum coalescunt in unam notabilem materiam. Sic qui eodem die festo pluries per quadrantem absque causa excusante operi servili incumbit, singulis vicibus peccat venialiter; sed ultima vice, si per eam unitam aliis notabilem vetiti laboris materiam compleat ad mortale sufficientem, peccat profecto tunc mortaliter.

728. Q. 2. *Quot modis peccatum ex se veniale evadit mortale?*

R. Cum peccatum ex genere suo veniale illud sit, quod ex se ac sine addito alienæ malitiæ semper est tale, uti v. g. superfluitas in lætitia; ideo patet illud evadere mortale tantum ratione adjunctorum, quæ novam malitiam illi tribuant. Varios modos sequens notat versus:

Damaum, finis, amor, discrimen, spretus et error.

1. *Ratione gravis damni* tam spiritualis, puta scandali, quam temporalis proximo illati, uti si quis, v. g., instrumentum parvi momenti auferendo in causa sit, cur artifex

¹ Sess. xiv, c. v. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. V, nn. 52 et seq.

opus notabile perficere nequeat, aut in blasphemias erumpat. Etenim ob talem effectum gravem et prævisum actus graviter adversatur charitati et justitiæ.

2. *Ratione finis mortaliter mali*, si quis, v. g., ad seducendam puellam mendacium proferat officiosum. Nam actus ex se participat de malitia sui effectus, et suam a fine speciem sumit.

3. *Ratione mali affectus*, si quis, v. g., rem venialiter malam (aut indifferentem) perficiens paratus animo sit eam facere, tametsi esset mala mortaliter. Satis enim ostendit suam voluntatem in malum : et quantum est in se, jam illam præfert divinæ amicitiae.

4. *Ratione periculi proximi* labendi in peccatum mortale : uti si quis v. g. ex conspectu mulieris, vel familiari cum eadem colloquio grave incurrat periculum labendi in turpia. Nam mortale est se exponere proximo periculo peccandi mortaliter; qui enim de fine tenetur, tenetur etiam de mediis necessariis ad illum.

5. *Ratione contemptus formalis* legis, vel superioris : uti si quis violet præceptum in re levi, ideo quia renuit subjei superiori quia superior est; contemptus enim redundat in Deum, a quo omnis potestas.

6. *Ratione conscientiae erroneæ*, quia quis putat se peccare mortaliter; nam tunc ipse consentit in mortale apprehensum. Conscientia autem peccatum facit.

729. *Quid (quæres) agere debet Confessarius, ut pœnitentem liberet a venialibus?* Duplex remedium Ascetici suppeditant: unum *curativum* mali præteriti; alterum *præservativum* mali futuri.

1um Consistit in detestatione peccati mortalis, quam sæpius in pœnitente debet Confessarius excitare. Hæc quo magis fuerit viva et vehemens, eo erit simul efficacior ac potentior ad eliminanda venialia.

2um Situm est in cognitione causarum, e quibus tanquam a fonte venialia in pœnitente proveniunt, ut eas extinguere valeat. Sic si Confessarius videat nimium divitiarum amorem esse causam venialium, eidem præscribat majores eleemosynas. Si nimiam ambitionem, præscribat fugam conversationum. Si nimiam animi divagationem in precibus ceterisque muniis, ei præscribat majorem collectionem et solitudinem⁴, etc.

⁴ V. Pinamonti, *Il Direttore*, etc., c. v.

Art. III. — De distinctione numerica peccatorum¹.

Ea peccata dicuntur distingui numero, quorum malitia est multiplicata, ita ut peccata numerari possint, v. g. duo, tria furta, etc.

730. Q. *Quandonam peccata distinguuntur numero?*

R. Certum est ea peccata, quæ specie differunt, a fortiori differre numero; nam si specie differunt, unum peccatum non est aliud, et ideo habentur peccata numero multiplicata. Sic in uno parricidio duo sunt numero peccata: vel si ita placet, unum peccatum, sed duobus æquivalens; nam occisio hominis specie differt ab occisione patris: unde tunc in uno actu duo clauduntur peccata, unum contra justitiam, alterum contra pietatem. — Si vero peccata intra eandem speciem committantur, quandonam numero multiplicentur, non satis conveniunt. Ad solvendam omnem difficultatem tres regulas statuimus:

Regula 1^a: Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus externi completi; ideo qui diversis actibus plures occidit, tot commisit homicidia numero distincta. Nam singuli illi actus in se terminantur et complentur: unde sunt totidem actus voluntatis distincti.

Regula 2^a: Tot sunt peccata numero distincta in uno eodemque actu, quot sunt objecta distincta; quia ille actus, licet unicus, tot habet malitias distinctas. Hinc qui uno actu decem occidit homines, decem committit homicidia: qui pluribus unica vice scandalum præbet, plura committit peccata. Qui uno verbo de tota communitate detrahit, tot committit injustitias quot sunt personæ in communitate²; quia unaquæque jus distinctum habet ad famam. Qui unico actu optat ad plures fœminas accedere vel pluries ad eandem fœminam, tanto magis qui eadem nocte pluries eandem fœminam cognoscit, pluries peccat; quælibet enim fornicatio habet suum

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 57. — *Homo Apost.*, tract. III, n. 57.

² Qui negat plures fidei articulos, verius unum committit peccatum; nam cum unum sit objectum fidei, nempe veritas Dei revelantis, æque infidelis est qui unum articulum negat ac qui omnes. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 48, etc.

terminum completum. Qui unico actu vult per plures dies Horas omittere vel jejunium, plura peccata committit; quia singulis diebus est affixa propria obligatio. Et Sacerdos in mortali tot committit sacrilegia quot uno actu administrat Sacramenta, ut si una absolutione plures absolvat.

Regula 5^a: Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti; ubi enim actus voluntatis moraliter interrumpuntur, fiunt numero completi, et iteratione multiplicantur: nam voluntas est, *qua peccatur et recte vivitur*¹.

731. Quæres: *Quando actus voluntatis censetur moraliter interruptus?* Actus voluntatis censetur moraliter interruptus, quando nec formaliter nec virtualiter perseverat. Quod quidem contingit: 1. per *revocationem expressam*: hæc enim impedit, ut actus posterior cum priore jungatur moraliter: v. g., tibi complacebas in delectatione mala, actum displicentiæ elicis, sed postea ad eandem voluntarie redis, duplex commisisti peccatum; 2. per *cessationem voluntariam*: v. g., consilium furandi iniisti, sed postea ab illo proposito advertenter cessas, si dein illud renovas, novum committis peccatum diversum a primo; cum novum a primo non dependeat; 3. per *longum intervallum*; sed tunc tantum, quando iudicio prudentum idem actus voluntatis moraliter perseverare non censeatur neque in se, neque in aliquo externo opere; neque enim tempus, sed voluntas facit peccatum.

Sed (inquires) quænam mora, seu intervallum censetur longum, ideo sufficiens ad actuum multiplicationem? — Hic oportet accurate distinguere tum actus mere internos, uti est odium, mala delectatio; tum actus internos cum intentione eos externandi, uti est voluntas furandi, fornicandi; tum demum actus externe consummatos, uti est homicidium.

Si agatur 1. *de actibus mere internis*, illi multo facilius multiplicantur; quia tales actus simplicis voluntatis nihil habent, vi cuius perseverent. Unde tot habentur numero peccata, quot iterantur actus etiam post brevem, etiam post naturalem, vel involuntariam cessationem, nisi forsitan ex uno

¹ S. Augustinus, *De vera Religione*.

eodemque concupiscentiæ impetu et ardore illi actus immediate procedant. Idcirco pœnitens in Confessione debet semper explicare, si potest, quot vicibus malæ voluntati consenserit. Si vero nequit, saltem indicare debebit tam tempus, quo cum malo illo animo perduravit, quam interruptiones, si fuerint notabiliter raræ vel frequentes.

Si agatur 2. *de actibus internis cum intentione eos externandi*, multiplicantur toties quoties propositum formaliter innovatur, quia tunc novus habetur voluntatis actus. Propositum autem idem censetur perdurare majori vel minori tempore, habita ratione intensitatis; item personæ, ætatis, sexus, etc. Pro praxi, si ultra biduum vel triduum perduraverit, id indicandum erit, ut numerus actuum internorum moraliter percipiatur.

Si agatur 3. *de actibus, qui externe perficiuntur*, aliquando statim interrumpuntur moraliter; aliquando non, etsi etiam aliquandiu perduret prava ipsa voluntas. Interrumpuntur statim, si non respiciant actum completum: v. g., si quis pluries percutit inimicum non habens animum eum occidendi, tunc omnes illæ percussiones sunt distincta peccata; quia quilibet actus habet suam distinctam, completam atque totalem malitiam¹. — E contrario non interrumpuntur, sive actus procedant ab eodem impetu, cum tunc in eo fiant quid unum, unde si quis ex eodem iracundiæ motu pluries aliquem percutiat, pluries se inhoneste tangat, unum tantum committit peccatum: sive actus illi moraliter ordinentur ad unum peccatum consummandum; nam tunc *non habent rationem peccati; nisi secundum quod per unam voluntatem in perversum finem ordinantur*². Quapropter in illo fine ultimo omnes actus conveniunt: v. g., si quis ad homicidium patrandum emit arma, viam capit, quærit hostem et occidit,

¹ Ita Navarrus, Lessius, Bonacina, Concina, ac fuse Salmanticenses, tract. VI, c. viii, n. 76; et tract. XX, c. xii, n. 41, ubi id ipsum etiam ex ipso jure Canonico probant.

² S. Thomas, in 2, d. 41, q. 1, a. 1. Ita si quis ad copulam consummandam præmittit oscula, verba, etc., uno dumtaxat peccato gravatur; itaque tunc sufficit dicere, se copulam commisisse. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 40.

unum peccatum hisce actis committit, etsi pluries repetat occidendi intentionem (J).

Art. IV. — De peccato, ratione modi quo patrat.

732. Q. 1. Quid de peccato commissionis et omissionis?

R. Peccatum commissionis est *transgressio præcepti negativi*, fitque agendo quod prohibetur a lege, v. g., furtum patrando. — Peccatum omissionis est *transgressio præcepti positivi*, fitque omittendo quod a lege præcipitur, v. g., Missam die festo non audiendo, injunctum jejunium non servando, etc. Ubi notamus, ad omissionem requiri actum positivum ac deliberatum voluntatis; voluntas enim non peccat, nisi per talem actum, uti bene docent Gonet, Filliucius aliique. Omittens tamen quod facere quis tenetur, in ordine ad imputabilitatem moraliter censetur facere contra id, quod facere tenetur.

Inter se differunt specie peccata commissionis et omissionis, etiam cum eidem adversantur præcepto; quia adversantur semper diverso modo. Sic differunt specie inter se odium Dei et ommissio actus amoris; ideoque qui Deum odisset, peccatum suum sufficienter non declararet dicendo, se contra charitatem divinam peccasse. Imo in hoc etiam differunt, quod peccatum commissionis ceteris paribus majorem habeat malitiam: est profecto gravius amplecti objectum malum, quam hono non adherere: v. g., gravius est odisse Deum, quam actum charitatis in Deum non elicere¹.

733. Quid de iis actibus, qui adjunguntur omissioni culpabili?

Actus conjungi potest omissioni culpabili vel eam causando, vel tantummodo eam concomitando.

1. Si actus concomitanter tantum se habeat ad omissionem, quamvis ille sit cum præcepto incompatibilis; attamen

¹ Alii cum D. Thoma (1, 2, q. 72, a. 6) negant specie differre omissionem et commissionem, si eidem præcepto adversetur, et ex eodem motivo; nam peccata sicuti et ceteri actus humani habent suam speciem a fine. Attamen adhuc in hac sententia sunt seorsim confitenda; quia semper se habent ut partes integrales, ex quibus constituitur adæquate una species moralis. — V. Billuart, *De pecc.*, art. 3.

nisi aliunde sit malus, nil de pravitate omissionis contrahit, quia in illam nullimode impellit: unde non est declarandus. Sic qui firmiter statuit ommittere Sacrum, si postea tempore Sacri studet, puta ne otiosus remaneat, satis est si declaret omissionem Sacri; nam studium non participat de mala omissionem, cum in eam non influxerit: imo supposita mala voluntate, tempus illud, ne otiosum sit, recte impenditur in studio.

2. Quando actus est causa omissionis culpabilis, tunc si actus ille in se est bonus, solam malitiam contrahit omissionis; cum nulli alteri præcepto adversetur præter illud, cui opponitur ommissio. Unde in Confessione sufficit omissionem declarare: ita qui Sacrum festo die causa studendi omiserit, satis est, si dicat, se Missam sine sufficienti ratione omisisse. Si vero ille actus jam est ex objecto malus, tunc duplex in omissionem pravitas: alia ipsius omissionis, alia causæ; et utraque aperienda est. Sic qui ad furandum Missam omisit, utramque malitiam et omissionis Sacri et furti tenetur confiteri.

734. Q. 2. Quandonam peccatum omissionis incipit imputari?

R. Incipit imputari illo temporis puncto, quo advertenter ponitur illius causa, etsi ommissio non sequatur, ut recte docent cum Angelico¹, qui quia ponit causam omissionis, jam interpretative vult omissionem ipsam. Si tamen peccaminosa ommissio reapse sequatur, aperienda erit in Confessione cum ipsa causa (si hæc suam habeat malitiam propriam): nam actus externatus est de necessitate confessionis; cum inde notabiliter varietur ratio peccati, ac status peccatoris².

Sed (dices) quid si quis de sua mala voluntate doleat, sed non amplius habeat potestatem ejus effectum impediendi? ut

¹ 2, 2, q. 79, a. 5. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. III, n. 45.

² Quod valet, etiamsi tempore quo ommissio contingit, voluntas facta fuerit impotens ad illam vitandam, etenim effectus jam fuit sufficienter voluntarius in causa: et talis est fidelium praxis: sicque et peccati gravitas et illius consecraria aperiuntur. Hinc qui se inebriat prævidens tempore ebrietatis se ommissurum Sacrum, tenebitur tam causam, quam illius effectum aperire, id est et ebrietatem et omissionem Sacri. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 149; et l. V, n. 10.

si quis projiciat Breviarium in mare, et postea se vere poeniteat; sed amplius Breviarium habere non possit, quo Officium recitet? — Verius cum D. Thoma dicunt, talem peccasse, ac statim tot peccata commisisse, quot prævidit omissiones ex tali Breviarii projectione: illas igitur debet confiteri; nam illis præstitit consensum, cum causam posuit. Si tamen postea de hoc vere doleat, non tenetur (uti plures cum Alasia tuentur) confiteri omissiones illas revera secutas esse; nam illæ non amplius sunt peccata in se spectatæ, cum retractatæ fuerint¹. Neque ex tunc tenetur ad restituendos fructus beneficii, nam per retractionem subsequens Horarum omissio non est amplius illi culpabilis.

735. Q. 3. Quid de peccatis internis et externis?

R. Peccata interna sunt quæ tantum corde patrantur; externa quæ etiam externo opere complentur. Inter peccata autem interna, quæ sunt ipsæ cogitationes pravæ, distinguuntur desiderium, gaudium ac delectatio. Quæ quidem tria diversa sunt, cum actum diverso modo attingant; et ideo ea, uti in se sunt, in Confessione aperienda erunt.

Essentialiter non differunt peccata interna ab externis quoad malitiam; nam peccatum externum totam suam imputabilitatem sumit ab interno, et est ipsius peccati interni complementum. Unde Augustinus ait: *Quidquid vis et non potes, factum Deus computat*², nempe voluntas pro facto reputatur. Ex his colligitur, peccata interna, sive omnes cogitationes peccaminosas esse vera et completa peccata. Hinc S. Scriptura eas graviter damnat: *Abominatio Domini cogitationes malæ*³. Sane omnis affectus peccaminosus circa aliud quod graviter malum, graviter disconvenit rationali naturæ.

Neque ad peccatum requiritur efficax consensus in opus; alioquin approbans alterius peccatum, non peccaret.

¹ Si peccato consummato annexa sit censura, et quis, antequam effectus sequatur, se retractaret, etsi esset reus effectus præcogniti, non tamen incurreret censuram, si tali omissioni sit imposita; quia censura requirit contumaciam eodem temporis momento, quo peccatum consummatur. — V. Ligouri, *Homo Apost.*, tract. III, n. 45. — De Restitutione, ubi *De Consulente*.

² In Ps. LVII. — Viva, in prop. 25 Alexandri VII solide hanc veritatem tuetur. — ³ Prov. xv.

736. Dices: *Ex moderno adagio facultas cogitandi est in homine essentialiter libera: quomodo ergo quis poterit cogitatione sua peccare?* R. Retorquendo argumentum: facultas volendi est in homine essentialiter libera; quomodo ergo quis poterit voluntate sua peccare? Sed directe respondendo dicimus: triplici sensu objectum adagium accipi potest: 1. pro *immunitate a coactione*, id est violentia extrinseca; 2. pro *immunitate a necessitate*, id est a violentia intrinseca; 3. pro *immunitate a quacumque lege morali*, quatenus homo possit se sine culpa malis etiam cogitationibus libere sordidare.

1. Si accipiatur priori sensu, adagium est verum; quia verum est cogitandi facultatem in hominem immunem esse a coactione, cum sit rationali hominum naturæ intrinseca. Sed nobis non nocet, quia non impedit, quominus homo circa suam cogitandi facultatem leges habeat a Superioris auctoritate, quas iccirco transiliendo peccabit; non enim Superioris auctoritas est violentia extrinseca, seu *coactio*.

2. Si accipiatur secundo sensu, adagium illud neque a Philosophis neque a Theologis admitti poterit: unanimiter enim docent hominis intellectum esse facultatem per se imperatam, quæ nempe in operationibus suis necessitatem patitur⁴. Voluntas videlicet est, quæ in omnes intellectus operationes dominatur, si primas objectorum apprehensiones excipias: *Voluntas* (inquit Angelicus) *movet alias potentias animæ ad suos actus; ulimur autem aliis potentiis, cum volumus*⁵. Ex quo oritur, quod homo peccet de malis cogitationibus, quia cum eas cohibere possit, tamen libere admittit in corde suo: *Abominatio Domini cogitationes malæ*⁶; *qui diligit iniquitatem, odit animam suam*⁴.

3. Si adagium accipiatur tertio sensu, quasi nempe homo nulla morali lege quoad operationes intellectus sui teneatur, ideoque nulla in eo admittenda sint peccata interna, tunc illud declaramus: 1. *prorsus absurdum*; quia docet recta ratio leges honestatis afficere etiam interiores hominis potentias; 2. *lege naturæ et divinæ contrarium*, quia lex de non concupiscendis rebus malis et inhonestis in ipsa naturali et divina lege fundatur: *Non concupisces*; 3. *catholicæ Fidei subversivum*, quia doctrina est Ecclesiæ catholicæ, cogitationes malas *nonnunquam animam gravius sauciare et esse periculosiores iis, quæ in manifesto sunt*⁵. Hinc legimus in Evangelio Christum Dominum

⁴ V. Antoine, *De act. hum. Dissert. Proem.*, a. 2.

⁵ 1, 2, q. 9, a. 1. — ⁶ Prov. xv. — ⁴ Ps. x.

⁵ Ex Tridentino, *sess. xiv, cap. v*: idque vel quia facilius perpetrantur vel quia minoris curantur. Hoc advertant tum poenitentes, qui de illis leviter se accusant: tum Confessarii, qui de illis vix interrogant. — V. Careno,

Scribas et Phariseos, qui dicebant nullam habendam esse rationem eorum quæ in corde hominis latent, sic indignanter locutum fuisse¹: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia; sic et vos a foris quidem paretis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.* En quo nos ducunt moderni, ad ætatem Scribarum, et Phariseorum! Progressus mehercule valde præclarus! Quis non videt doctrinam hanc pullulare ab hæreticorum systemate *sensus*, ut vocant, *privati* (K)?

737. Q. 4. *An liceat actionem ponere, ex qua quis prævidet, malas cogitationes aut pravos concupiscentiæ motus se esse passurum?*

R. Si actio illa necessaria est, utilis et honesta, non peccat qui eam ponit, secluso periculo consensus; quia tunc utitur jure suo, et tentationes inde exurgentes ac motus utpote non intenti, non censentur voluntarii. Si aliter esset, plures deberent suum officium relinquere, quod nimis grave est: hinc non peccant Confessarii, Chirurghi et similes, qui in sui muneris exercitio pravos patiuntur cogitationes vel motus, modo ab eorum consensu caveant.

Quod si actio illa non esset necessaria, sed ex levitate tantum fieret, esset mortale peccatum illam ponere, si proximam contineret dispositionem ad turpes motus, vel pravos cogitationes, indeque proximum iis consentiendi periculum; nam qui vult causam, vult etiam effectum. Verum si quis actionem illam ponendo nec tales pravos motus intenderet nec adesset in eo periculum consensus, in plurium sententia venialiter tantum peccaret; hi namque motus in humanæ vitæ negotiis, utcumque honestis, frequenter oriri solent: unde non videntur sat voluntarii in causa; secus omnis vel honesta conversatio esset fugienda.

738. *Quid (quæres) si pœnitens dubitet, an pravis cogitationibus consenserit necne?* Sequentes regulas tradunt Theologi: — 1. Præsumendum est pœnitentem non consensisse, si agatur de eo, qui Deum timet et in animo dispositus est, ut

Delle regole a rettamente amministrare e ricevere i Sacramenti, esame x et xi.

¹ Matth. xxiii.

mori mallet, quam Deum offendere. E contrario peccatis assuetus, aut parum abhorrens a peccato præsumi potest vere consensisse; in dubio enim prudens præsumptio petitur ex communiter contingentibus. Communiter autem contingit, ut vir pius malo non consentiat, quin rite advertat, et dignoscat se peccato consentire; vir autem pravus non resistat sine pugna, quæ tollit dubium circa consensum, aut dissensum; — 2. qui dubitat vigilans ne an dormiens, sui compos an non quidpiam fecerit, judicatur non sat advertisse nec consensisse; qui enim vigilat, satis sentit se vigilare; — 3. si quis ubi primum reflectit ad pravos cogitationes aut motus, statim sentiat dolorem, tristitiam, aversionem, horrorem, prudenter præsumitur in dubio non consensisse; — 4. si ætatis defectus adsit, puta si septennium nondum sit completum, tunc perfecta saltem advertentia et plenus consensus non præsumitur, ni malitia certo suppleat ætatem.

Præfata regulæ omnimodam non præstant securitatem, sed res ex omnibus circumstantiis dijudicanda erit; quare prudens Confessarius rite attendat pœnitentis propensionem, agendi modum, et animi statum, ut inde rectum iudicium efformare possit. Ceterum sola pravæ cogitationis continuatio non est indicium consensus; cum diuturna esse possit tentatio cui resistitur¹.

739. Q. 5. *In quo differunt desiderium, gaudium et delectatio?*

R. In hoc differunt desiderium, gaudium et delectatio:

Desiderium respicit tempus futurum; et est actus voluntatis, quo quis deliberate intendit opus determinatum perficere. Dicitur efficax, quando quis media suscipit ad opus illud perficiendum: inefficax, si non proponit opus perficere; sed illud esset perfecturus, si posset; ut si diceret: *Rem istam furto libenter compararem mihi, si possem.*

Gaudium e contrario seu *complacentia* respicit tempus præteritum: et est cum quis de malo opere patrato sibi blanditur. Huc revocatur displicentia, malum data occasione non fecisse, v. g., puellam non seduxisse; advertendo illam tunc facile seduci potuisse.

¹ Ita Talento. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 63; et *Homo Apost.*, tract. III, n. 69.

Delectatio respicit tempus præsens : et in re nostra habetur, quando quis per imaginationem reddit sibi præsens objectum peccati, et de illo delectatur deliberato consensu, ac si opus actu perficeret; quin tamen habeat desiderium illud reapse perficiendi. Ut si quis fingens se fornicari, in tali actu sibi præsens delectetur, quin illum intendat perficere. Delectatio hæc dicitur *morosa*, non quidem a temporis mora, cum etiam uno temporis puncto perfici possit; sed eo quod voluntas post plenam advertentiam in ea immoratur¹.

740. Q. 6. *An et quale peccatum est desiderium operis mali?*

R. Quodlibet desiderium rei vel actionis malæ, licet inefficax, peccatum est, utpote prohibitum nono et decimo Decalogi præcepto: *Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt*². Sane turpe et inhonestum est desiderare aliquid turpe et illicitum.

Malum autem desiderium est peccatum ejusdem speciei atque malitiæ, cujus est opus ipsum, in quod desiderium fertur. Id constat ex his Christi verbis: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo*³. Ipsa ratio suadet; quia actus internus suam sumit malitiam ab objecto, in quod fertur et cujus malitia nota est; neque enim ab illo vel per abstractionem malitia separari potest. Quare desiderium etiamsi inefficax furandi rem gravem, occidendi vel fornicandi, erit peccatum grave furti, homicidii vel fornicationis: ideo in Confessione omnia desideria sunt distincte aperienda. Non ergo sufficit, ut pœnitens dicat generatim se impura desideria habuisse; sed debet specificare quid desideraverit, an copulam, an solum tactus vel aspectus; an cum persona in genere, et cujus sexus, et quæ; an libera, an matrimonio aut castitate detenta, vel consanguinitate aut affinitate sibi ligata, etc.

741. *Quid (quæres) dicendum de illo, qui optat quidem objectum graviter malum, sed sub conditione, si liceret?*

¹ Juxta alios delectatio *morosa* idem est ac delectatio *mentis*.

² Exodi xx.

³ Matth. v.

Vel illa conditio *si liceret*, auferat ab objecto malitiam, vel non. Si 1, non peccat saltem graviter qui sic objectum malum optat. Esset si quis diceret: *Hodie manducarem carnes, si non esset dies veneris, vel sabbati: Horas canonicas omitterem, si non essent sub gravi præceptæ*; nam conditio illa totam ab objecto malitiam excludit. Quia tamen hoc, ut plurimum, est periculosum vel saltem otiosum, ideo vix excusatur a veniali⁴. — Si 2, tunc graviter peccat, quia eo desiderio tendit in objectum graviter malum; cum nempe per eam conditionem non auferatur malitia objecti, tota transfunditur in actum voluntatis. Et licet consensus conditionatus nihil ponat in objecto, in voluntate tamen ponit affectum committendi: ita peccaret graviter qui diceret: *Luxuriose viverem, si non esset peccatum*. Sic communiter et rationaliter⁵. Item multo magis mortaliter peccaret qui optaret absolute, ne esset prohibitum quod est intrinsece malum; esset enim velle invertere ordinem et legem naturæ, uti recte aiunt Salmanticenses.

742. Q. 7. *An, et quale peccatum est complacentia de re mala?*

R. Gaudium (seu complacentia) de malo, malum est; cum includat illius approbationem. Adde: omnis virtus exigit, ut ipsa non contemnatur: illam autem contemnunt qui de illius violatione gloriantur, et sunt qui lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis⁵.

Hæc complacentia comprehendit totam malitiam et omnes species, quibus objectum induitur; cum secundum se tota in

⁴ Si tamen non tantum hypothetice, sed etiam hic et nunc ac realiter malitia ab objecto possit excludi, tunc illud desiderare neque est periculosum neque culpabile. Sic etsi decimo Decalogi præcepto prohibeatur, ne quis alienum concupiscat, quia id intelligitur in damnum proximi, ideo bene possumus aliena desiderare inculpabiliter, hoc sensu, ut ea legitime acquiramus sine proximi injuria vel damno: secus damnarentur contractus emptionis et venditionis; nemo enim emit, nisi quod se habere desiderat.

⁵ Sunt tamen qui satis probabiliter dicunt quod qui cupit quodcumque malum sub conditione, *si non esset malum*, nunquam concupiscit malum revera; sed tantum ostendit quamdam inclinationem ad illud: quod ad mortale non attingit. V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 4; *Homo Ap.*, tract. IX, n. 50.

⁵ Prov. II.

illud feratur. Unde qui sibi complacet de copula habita cum conjugata, de novo adulterium committit; quia tunc voluntas complectitur totum objectum pravum cum omnibus circumstantiis, nec ab illis præscindere potest. Item qui gaudet de copula sodomitica, committit sodomiam. Hinc qui se jactat de peccato patrato, regulariter explicare debet in Confessione omnes species illius; quia se jactando regulariter adjungit ad janctantiæ et scandali peccatum, etiam complacentiam de peccato commisso¹.

743. Q. 8. *An, et quale peccatum est delectatio de re mala?*

R. Certum est delectationem deliberatam de objecto graviter malo esse peccatum mortale; quia graviter dedecet naturam rationalem: uti si quis in deliciis habeat, quod Deus graviter offendatur; *Perversæ enim cogitationes separant a Deo*, ait Scriptura². — In probabiliori autem sententia delectatio morosa suam speciem sumit a qualitate objecti exterioris, quod sibi imaginatione representat; non obstante enim quacumque præcisione a mente facta, videtur ferme impossibile, ut delectatio non complectatur objectum ut tale, et cognitum totum prout est. Hinc D. Thomas: *Delectatio alicujus operationis et ipsa operatio ad idem genus peccati reducuntur; sicut et operatio virtutis et delectatio de eadem ad eandem virtutem*³. Quare qui delectatur de objecto graviter malo, debet in Confessione aperire circumstantiam specialem illius objecti, in quod sua mala delectatio ferebatur: v. g., in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre an alio, uno an pluribus; in materia luxuriæ, an de conjugata, moniali, consanguinea, etc. (L).

744. *Quid (dices) si quis delectetur non jam de re ipsa mala, sed de simplici cognitione vel cogitatione rei malæ?* — Alia est delectatio de opere malo, ita ut opus malum sit objectum delectationis, quæ semper est mala. Alia est delectatio de cogitatione objecti mali, ita ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis. Et hæc vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi,

¹ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. IX, n. 9. — ² Sap. i.

³ Q. XV, *De Verit.*, a. 4. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 28.

v. g., causa studii, consultationis, etc., cum abominatione tamen objecti; vel potest esse venialiter mala, si fiat ex curiositate, etc.; vel potest esse aliquando etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensus. Ita S. Thomas qui ait: *Aliquis de fornicatione cogitans, de duobus postet delectari. Uno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata...*, *cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum mortale, imo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea; quandoque autem sine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea prædicare vel disputare*, etc.¹. Dicit autem esse mortale, quando *quis cogitans de fornicatione delectatur de ipso actu cogitato*. Et communiter S. Doctorem sequuntur S. Antoninus, Lessius, Sanchez, Bonacina cum Salmanticensibus.

745. *An (quæres) licita sit delectatio de modo malæ operationis?* Si modus ille per se malus est, aut cum periculo gaudendi etiam de ipso objecto malo, v. g., si quis utatur fraudibus atque mendaciis ad seducendam puellam, clare patet delectationem de modo illo esse ex se malam; quia ejusdem objectum malum est. — Si vero modus ille talis non est, delectatio nequit mala esse; præcisus enim a malo opere, modus malus non est. Neque peccare dixeris hominem ridentem de modo quo ebrius pede ob vinum vacillante procedit, vel de modo subtili et artificioso, quo quis usus est ad furtum. Etiam hoc sensu *laudavit Dominus villicum iniquitatis*².

746. Q. 9. *An liceat gaudere de opere malo ob bonum effectum inde secutum?*

R. Vel opus illud, quod a nobis vel ab aliis commissum fuit, est malum formaliter, quod nempe cum peccato perpetratum fuit; vel non:

Si 1, certum est non licere de eo delectari, non solum tanquam de peccato, sed neque tanquam de causa effectus boni inde secuti; objectum enim delectationis in hoc casu semper est malum. Si 2, aliqui docent fas esse de eo opere

¹ 1, 2, q. 74, a. 8. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 17. — ² Luc. xvi.